

in contrarium allegatos nihil respondere oportet, nisi eos errasse, quanquam de Tertulliano aliquid statim addemus. Ad posteriores vero primo dicimus, cum circa Deum non erraverint, potuisse sine pertinaci errore circa creaturas errare, quia tunc non erat veritas quoad hanc partem, vel etiam quoad animam rationalem tam manifesta. Quocirca de illo Joanne Thessalonicensi fatemur fuisse illius sententiæ, imo etiam sensisse corpora angelica habere figuram, secundum quam depingi possunt, ut in dicta 7 Synodo refertur. Sed quia ibi non de angelicis corporibus, sed de imaginibus agebatur, Concilium assertionem probavit, rationem autem nec probavit, nec improbavit, nec disputare voluit. Et ideo Tarasius *ibidem* recapitulando sententiam illius, solum acceptat conclusionem et aliam rationem ab illo tactam, scilicet, quod Angeli depinguntur in forma humana, quia in illa apparuerunt. Unde in eodem Concilio, sessione præcedenti, circa finem, dictum fuerat, ex sententia Athanasii Angelos esse incorporeos, depingi autem symbolice et hoc etiam, quod ad imagines attinet, nihil de ratione asserendo, Concilium accepit.

10. *Aliqua Patrum dicta pie interpretantur.*—*Rejicitur Tertullianus.*—Addendum vero est, aliquas locutiones Patrum pie posse exponi, ut, verbi gratia, quod Hilarius et Cæsarius corporeum vocent omne ens, quod non est purus actus, infinitus et immensus, quomodo solent Angeli materiales vocari comparatione Dei, quia aliquid potentialitatis habent. Quam expositionem indicavit Augustinus in verbis, quæ ex Epistola vigesima-octava citavi. Quin potius idem Augustinus, libro de hæresibus, cap. 86, etiam Tertullianum hoc modo ab hæresi excusat in eo, quod Deum corporeum esse dixit, quod non proprie de corpore extensionem et molem habente id intellexerit; sed per quamdam translationem, ut explicaret, non esse aliquid inane, nec alterius qualitas, aut pars, sed ens verum in se existens et ubique totum, *quamvis de anima* (inquit) *priori etiam modo corpus esse senserit.* Aliis vero locis nec a priori errore illum excusat. Neque nos oportet esse de ea re sollicitos, quia et catholicus non fuit, et in hoc satis clare locutus est, ut Pamelus, paradoxo 15, notat. Neque ex eo, quod Paulus cœlestia et terrestria corpora distinguit, recte, vel apparenter colligit Cassianus, nihil esse incorporeum, nisi Deum, quia vel Paulus per cœlestia, et terrestria corpora nihil aliud, quam cœlos incorruptibiles,

et corpora corruptibilia intelligit, et non dici, nihil esse in operibus Dei, præter utraque illa corpora, igitur præter illa incorporeæ substantiæ creatæ esse possunt; vel Paulus loquitur de corporibus hominum, et terrestria vocat hæc corpora mortalia, cœlestia vero quæ in gloria existent, juxta id, quod statim subjungit: *Seminatur corpus animale, resurget autem spirituale*, qualitate utique, non substantia spiritualis vere incorporea, vel etiam neutro corpore indigens, ut jam de Angelis dicemus.

CAPUT VI.

UTRUM ANGELI SINT CORPOREI TANQUAM EX CORPORE ET SPIRITU COMPOSITI?

1. *Prima sententia affirmans suadet ex Patribus Græcis.*—Prima sententia affirmat, Angelos esse corporeos, non quia nihil spirituale habeant et incorporeum, sed quia sine corporibus non subsistunt, etiamsi spiritum etiam habeant. Ita ex Græcis sensit Origenes in Periarchon. Nam in *proœmio* dicit, dæmones habere corpora subtilia et tenuia, *velut aura*, et in lib. 1, cap. 7, ait, astra esse animata, illisque insertum spiritum, et lib. 2, cap. 2, in universum impossibile putat, *penitus incorporeas remanere rationabiles naturas, sed necesse est* (ait) *eas semper conjunctas esse corporibus.* Loquitur autem de creatis naturis, nam de divina, cap. 1, ostenderit, esse omnino incorpoream, et in dicto, cap. 2, lib. 2, concludit, impossibile esse affirmare, quod præter Patrem et Filium, et Spiritum sanctum ulla alia natura sine corpore vivat, et cap. 8, dicit, Angelos esse animatos et habere animas, quas sine dubio sentit esse incorporeas, tum quia ita dixerat de anima humana, in lib. 1, cap. 1, tum quia in dicto cap. 2, lib. 2, idem sentit de omnibus rationibus naturis, quas dicit, *non esse penitus corporeas*, quia incorporeas animas habent, licet sine corporibus non subsistant. Ejusdem plane sententiæ est Cæsarius, Dialog. 1, post medium, in fine operum Nazianzeni, dicens, Angelos secundum suam naturam habere corpora subtilia, crassæ materiæ nostræ expertia. Item Elias, in orat. 1, § *Nihil enim mihi.* Citari etiam solet pro hac sententia Basilius, libro de Spiritu sancto, cap. 16, ubi ait, sicut cauterium non intelligitur sine igne, cum aliud sit subjecta materia, aliud ignis, ita in cœlestibus virtutibus: *Substantia quidem earum* (ait) *spiritus est æreus, aut ignis immaterialis, sicut scriptum*

est: Qui facti Angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. Et enaration., in cap. 13 Isaïæ, circa illa verba: *Omnis anima hominis expavescet*, dicit additum esse *hominis*, quia nec anima Angeli expavescet propter excellentiam, nec anima bruti propter incapacitatem: unde sentit, Angelum esse animam et corpore compositum. Additur Athanasius, libro de communi essentia Patris, in fine, quia definit, Angelum esse animal rationale expers materiæ hymnis dicendis aptum, immortale. Et in Epistola ad Serapionem. Quod Spiritus sanctus non sit creatura, Angelos dicit circumscribi loco, quod proprium corporum est. Denique allegatur Methodius, serm. de Resurrectione.

2. *Confirmatur ex Patribus Latinis.*—Secundo ex Patribus Latinis interdum docuit sententiam hanc Augustinus, ut videre licet in lib. 83 Quæstionum, quæst. 47, ubi tribuit sanctis Angelis lucidissima et ætherea corpora. Quem locum recognoscens, lib. 1 Retract., cap. 26, non retractat, quod de Angelis dixerat, sed corrigit comparisonem, quam fecerat de corporibus hominum resurgentium, dicens, illis similia esse futura. Et lib. 7, Genes., ad litter., cap. 17, tribuit dæmonibus corpora subtilissima; et lib. 3, cap. 10, vocat eos aerea animalia, quia corporum aereorum natura vigent. Et lib. 9, de Civit., cap. 12 et 13, referens eandem sententiam ex Platone, non reprobatur; imo addit, sanctos Angelos habere corpora ætherea, et in universum definit, Angelum esse animal rationale mortale. Idem de dæmonibus repetit, lib. 11, cap. 23. In libro vero 13, cap. 16, referens opinionem Platonis, quod dii sint compositi ex corpore, et anima, ac proinde mortales ex se, licet beneficio creatoris immortales, eam non reprobatur, sed aliis discutiendam remittit. Et lib. 21, cap. 11, etiam de dæmonibus dubiam relinquit quæstionem, an dæmones possint ab igne cruciari, quia sua habent corpora, vel quia licet sint spiritus, Deus potest facere, ut igne crucientur. Præterea, lib. 3, de Trinitate, cap. 10, inter res cœlestes, quas non investigamus, ponit corpora Angelica secundum propriam dignitatem, et eorum actionem corporalem. Et lib. 3, de libero Arbitrio, ait, *non locis, et male corporum, sed parilitate affectuum jungi, et disparitate sejungi possunt spirituales creature, quamvis corpora quæque possideant.* Idem, Epist. 111, corporales oculos Angelis sanctis tribuere videtur, et in 115, Angelos vocat *animalia aerea et ætherea*, utique propter ma-

los et bonos. Et Psalm. 85, circa id: *Fruisti animam meam ex inferno inferiori*, ait, corpus nostrum in gloria futurum esse, *qualia sunt corpora Angelorum.*

3. Hinc D. Bernardus, serm. 5, in Cant., proponens quæstionem satis distincte, dicit, Patres in hoc diversa sentire, et se, quid verius sit, ignorare, et in lib. 3, de Consideratione, cap. 4, cum eis corpora tribuisset, addidit: *Si quis dixerit, id inter opinabilia esse ponendum, non contendo.* At vero Rupertus Bernardo æqualis ex professo hanc sententiam, defendit lib. 1, de Trinitate et operibus ejus, in Genes., cap. 11, ubi sentit, Angelos infra cœlum, et ex aere quoad corpora conditos fuisse. Et expressus id defendit, lib. 1, de victoria Verbi, cap. 38, et late Claudianus, lib. 3, de statu Anim., circa medium, tom. 4, Bibliothecæ, impugnando Faustum supra citatum, docet, Angelos non esse omnino corporeos, sed mixtos, seu compositos ex corpore, et forma incorporea. Eandemque sententiam tribuit Fulgentio Vasquez, disputat. 193, cap. 2, num. 4, dicens, putasse Fulgentium, Angelos corporeos esse, tametsi corpora eorum ex clementis non sint. Sed non refert alium locum, præter cap. 3, de Fide ad Petrum, ubi sententiam illam non invenio, et quæ ibi dicit, alium habent sensum, ut dicam libro sequenti, capite quinto. Ex modernis autem hanc sententiam secuti sunt loquentes præcipue de dæmonibus, Eugubius, lib. 8, de perenni Philosophia, cap. 27, 30 et 41, qui plures philosophos adducit, quos secuti sunt etiam Niphus, de Dæmonibus, cap. 3, Francisus Georginus, lib. 1, Problematæ, cap. 57 et 74, et lib. 6, cap. 331, et Cajetanus ad Eph. 2.

4. *Probatum eadem sententia ex Scriptura.*—Fundamenta hujus sententiæ ex aliquibus locis Scripturæ male intellectis sumuntur. Præcipuum est illud Genes.: *Cum ingressi essent filii Dei ad filias hominum*, ubi Septuaginta legunt, *Angeli Dei.* Unde multi ex antiquis Patribus de propriis Angelis locum intelligendo, inde colligunt, habere Angelos corpora, quibus fœminas cognoscere, et gigantes gignere potuerunt. Ita sensit Tertullianus, multis in locis, quæ Pamelus, in paradoxo. 1, congerit, illisque adjungit Justinum, Clementem Alexandrinum, Athenagoram, Methodium, Eusebium, Lactantium, Cyprianum et Josephum. Inter quos Lactantius, lib. 2, divinatorum Institutorum, cap. 14, latius sententiam declarat, dicens, Angelos illos fuisse ex

coelestibus missos ad hominum custodiam, fuisseque a daemonibus deceptos, et illectos, ut in concupiscentiam foeminarum exardescerent, et sic peccasse, et ideo exclusos a caelo, et in infernum demissos fuisse, gigantes vero ab eis genitos neque Angelos, neque homines fuisse, sed inter eos medios, quos terrestres daemones appellat, ut eos a prioribus daemonibus, qui in principio peccaverunt, distinguat. Irenaeus vero, lib. 4, cap. 70, omissis tot fabulis solum dicit, Angelos transgressores commixtos fuisse foeminis, atque ad eundem modum loquuntur alii. Et ex Hebraeis philo., lib. 4, de Gigantibus, de malis Angelis id interpretatur, multa vero fabulosa de Angelis, quos animas, vel animantia aerea vocat, comminiscitur, tum *ibi*, tum lib. de Somniis. At Josephus, lib. 1, antiq., cap. 4, alias 5. Angelos dicit accessisse ad foeminas: quomodo autem vel qui fuerint, non exponit.

5. *Confirmatur.* — Confirmari hoc potest. Primo, tum daemones dicuntur rebus sensibilibus, ut bonis odoribus, et aliis delectari, sicut ex antiquis philosophis refert Augustinus 8, de Civit., cap. 16, et lib. 9, cap. 16, et lib. 10, cap. 11. Item Cyrillus, lib. 4, contr. Julian., et Theodoretus, lib. 3 et 7, Graecor. affect., haec autem sine corporibus pati non possunt. Secundo induci solet illud ad Hebr. 1: *Omnes sunt administratorii spiritus, etc.*, quia non essent apti ad hoc ministerium, si non essent corporei, quia non possent huc, illucque discurrere, ingredi, et exire, loqui, tangi, videri, depingi et similia, quae illis in Scriptura tribuuntur, ut Bernardus, dicto serm. 5, argumentatur. Tertio argumentatur Cajetanus philosophica congruentia, quia ad complementum universi pertinet, ut sicut in eo dantur gradus viventium, sine sensu, et sentientium sine motu locali proprio et sentientium, ac se moventium cum ratione, ita etiam detur gradus animantium et intelligentium ac se corporaliter moventium sine sensu: in hoc ergo ordine constituendi sunt Angeli.

6. *Prima conclusio.* — *Angeli sunt omnino spirituales.* — *Locus Psal. 103, minus certus pro conclusione.* — Nihilominus dico primo, Angelos esse substantias omnino spirituales et incorporeas, id est, in sua naturali et intrinseca constitutione, compositionem substantialem ex corpore et parte incorporea non habentes. Hanc assertionem hoc tempore fere certam esse iudico, propter communem Ecclesiae consensum, eum definitione fere manifesta et in Scriptura, et Patribus fundata. Probatur ergo primo, quia

haec sententia est magis consentanea Scripturae, in qua Angeli frequenter vocantur spiritus: nomen autem *spiritus* cum proprietate sumptum rem incorpoream significat, ergo non est ab illa proprietate extrahendum, nisi circumstantia loci cogat, quae necessitas in talibus locis non occurrit. Major probatur de sanctis Angelis, ex illo Actor. 8: *Spiritus Domini rapuit Philippum*, *ibi* enim Angelum significari optime exponit Dydimus, lib. 3, de Spirit. sanct., parum a medio, ubi addit illud ad Hebr. 1: *Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, etc.*, ubi de eisdem exponit illud Psal. 103: *Qui facis Angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem.* Sed in hoc loco Psalmi non constat accipi spiritum pro substantia spirituali. Nam Theodoretus *ibi*, et D. Thomas ad Heb. 1, per spiritus ventos intelligunt, et comparative locum exponunt, id est, facit suos Angelos ministros veloces ut ventos, et efficaces ut ignem. Estque expositio satis apta, ut Genebrardus, Bellarminus et alii *ibi* tradunt. Non est tamen contemnenda expositio Patrum, qui exponunt, Deum suos spiritus facere Angelos, id est, nuntios, ut in principio hujus libri ex Augustino, et Gregorio retuli et est consentaneum Paulo, qui hac ratione vocat Angelos *Administratores spiritus*. Vel etiam si exponamus, Deum ipsos Angelos facere spiritus, potest intelligi proprie et substantialiter de spiritus immateriali, id est, suos ministros facit spirituales substantias et essentias, et efficaces in operando. Quam expositionem ex Latinis et Hebraeis Genebrardus refert. Et si attente legatur, eam tradit Damascenus, lib. 2, de Fide, cap. 3, et Nazianzenus quem infra referam, qui verbum *facit*, exponit, id est, *conservat*. Et sic non dicitur Deus facere Angelos spiritus, quando eos mittit, sed quando eos creavit spiritus, ut sibi apti ministri essent.

7. *Efficacior locus ex Apocalypso 4 et 5.* — Expressus vero Angeli, qui Deo assistunt, spiritus vocantur. Apocal. 4. *Septem spiritus dicuntur esse in conspectu throni Dei*, et cap. 5, *septem spiritus dicuntur missi in omnem terram*, qui aliis locis septem Angeli esse declarantur. Per quos vel multitudo Angelorum omnium sanctorum significatur, ut Lyra, et alii volunt, vel septem principales Angeli, qui ad procurandam hominum salutem Deo assistunt, ut egregie Ribera cum Clemente Alexandrino 6, Stromat., interpretatur et Viegas sequitur. Sancti ergo Angeli spiritus absolute dicuntur in Scriptura. De malis autem sunt in

Evangeliiis frequentissima loca. Matth. 8: *Ejiciebat spiritus verbo*, et cap. 10, vocantur *spiritus immundi*, et Luc. 10: *Spiritus subjiciuntur vobis*, et cap. 11: *Assumit alios septem spiritus nequiores se*, et alibi saepe, circa quae loca videndus est Dydimus, loco supra citato.

8. *Spiritus proprie rem incorpoream significat.* — Jam vero quod nomen spiritus proprie sumptum rem incorpoream significet, ex Actor. 23, aperte colligitur, ubi dicitur Sadduceos negasse dari spiritum, quia negabant dari rem incorpoream, ut sic negabant, Angelos, vel animam esse incorporea. Deinde ex duobus extremis spiritibus (ut ita dicam) sufficienter id probari potest. Nam Deo hoc maxime tribuitur nomen, vel absolute, et per antonomasiam, ut Joan. 4: *Spiritus est Deus, et in spiritu, et veritate debet adorari*, vel cum addito dicitur Spiritus sanctus, vel spiritus Dei. Aliud extremum est anima nostra, quae spiritus etiam vocatur, quia immaterialis est, et incorporea, ut Jacob. 2. *Corpus sine spiritu mortuum est*, id est, sine anima, et 1, Corinth. 4: *Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini*, id est, ut anima salvetur, et 1, Corinth. 1: *Nemo novit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Ergo simili modo Angeli, qui inter Deum, et hominem medii sunt, spiritus dicuntur, quia incorporei sunt. De quibus, simulque de animabus hominum recte intelliguntur universales locutiones Scripturae: *Omnis spiritus laudet Dominum*, Psalm. 150 et Daniel 3, distincte dicitur: *Benedicite spiritus et animæ justorum Domino*. Ubi etiam ponderari potest cum Augustino, lib. 1, Retract., cap. 10 et 16, et lib. 2, cap. 14. Angelos in Scriptura nunquam vocari animas, sed vocari simpliciter spiritus, quia non sunt sicut spiritus hominum, qui simul sunt animæ, quia sunt spiritus incompleti, et imperfecti, Angeli vero nunquam dicuntur animæ, quia sunt spiritus tantum subsistentes, non autem corpora informantes. Unde neque invenitur in Scriptura, quod animas habere dicantur, sicut homines. sed esse spiritus Deo assistentes, aut ministrantes, aut ipsum laudantes, per quæ omnia significantur esse spiritus integri, et omnino incorporei. Denique quod in hac proprietate nominis *spiritus* servanda nullum sit inconveniens, per se notum videtur, et ex rationibus quibus hæc veritas probabitur, fiet manifestum.

9. *Probatur secundo ex Ecclesiae definitione.* — *Rejicitur opinio Ruperti.* — Secundo probatur

ex Ecclesiae definitione, nam Concilium Lateranense, sub Innocent. III, quod etiam refertur in capite *Firmiter*, de Summ. Trinit. dicit: *Simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, et corporalem angelicam videlicet, et mundanam, et deinde humanam quasi communem ex spiritu, et corpore constitutam.* Ex quibus verbis imprimis intelligimus, Angelos esse creaturas spirituales, id est, incorporeas; condistinguuntur enim a corporalibus. Deinde intelligimus, sicut corporales creaturæ condistinctæ ab hominibus mere corporales sunt, et non mixtæ ex spiritibus, ita e contrario Angelos ut condistincti tam ab hominibus, quam a tota mundana creatura, esse puros spiritus, et non ex corpore et spiritu mixtos. Tertio colligimus, sicut creaturæ corporales a Deo creatæ sunt integræ substantiæ, et supposita, creationem simpliciter terminantia, ita Angelos esse integras substantias, et supposita omnino spiritualia. Quarto ex dictis verbis reprobat opinionio Ruperti, et aliorum dicentium, Angelos creatos esse ex aere: nam Concilium aperte definit creatos esse ex nihilo, ac proinde non esse corporeos, cum ex nullo corpore facti sint, sed a corporibus omnino in sua creatione distingnantur. Denique pondero, sub creatione creaturæ corporalis comprehendendi aerem, quantumvis subtile corpus, et invisibile sit, ac proinde Angelos vocari spiritus, ut distinguitur a vento, et ab omni corpore, quatumvis tenui, et invisibili, ac proinde esse proprie spiritus incorporeos. Propter quæ jam fere omnes fatentur, hanc fuisse illius Concilii sententiam.

10. Quod si quis objiciat, hinc sequi, dogma hoc jam esse de fide, cum tamen etiam post illud Concilium multi catholici contrarium senserint, ut Cajetanus, Eugubinus, etc., possemus respondere, eos non satis verba Concilii ponderasse. Sed adhuc obstat, quod fere omnes scholastici postea scripserunt, et nihilominus non docent hoc tanquam de fide. Unde Bartholomæus Carranius, in Annotat., ad 7, Synod., act. 5, simpliciter asserit, controversiam hanc nondum Ecclesiae censura terminatam esse sentiens prædicta verba Concilii vim definitionis non habere, cujus nullam rationem præbet. Idem sentit Cano, lib. 5, de Locis, cap. 5, in fine, q. 4, Xystus Senensis, lib. 5, Biblioth., anno 8, et rationem reddit, quod mens Concilii directe solum fuerit definire, Deum initio temporis omnia condidisse, et reliqua obiter dixerit, communiorem sententiam sequendo. Alii vero dicunt, Concilium solum

voluisse definire, Deum esse auctorem rerum omnium, reliqua obiter, et probabiliori modo dixisse. Ita fere docent moderni interpretes D. Thomæ 1, part. 50, art. 1. et q. 51, art. 1. Qui nihilominus propter ejusdem Concilii auctoritatem docent, non posse hanc sententiam sine temeritate negari. Quibus in hac ultima parte indubitanter assentior: nec audeo contra eos dicere, illam esse fidei definitionem, præsertim quia video, non esse in hoc gradu ab Ecclesia receptam. Nihilominus tamen pondero Concilium ita incepisse: *Firmiter credimus, et simpliciter confitemur*, et quidquid sub his verbis de Dei substantia, et attributis, ac Trinitate docet, dogma esse fidei. Postea vero de operatione ipsius prius dicit: *Unum universorum principium, creator omnium spiritualium et corporalium*, quæ ad definitionem fidei etiam pertinent. Et tamen eodem tenore prosequitur, dicens: *Qui suam omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit*, etc., usque ad illud: *Et humanam ex spiritu, et corpore constitutam*. In quibus etiam verbis quod Deus ex nihilo spiritualem substantiam condiderit, et quod homo constet spiritu, et corpore, profecte ad definitionem fidei pertinet. Sicut etiam quod immediate post adjungit, dæmones non natura, sed a se malos esse, definitio fidei est. Mirum ergo videri potest, quod solum pauca illa verba interposite de distinctione angelicæ naturæ a corporea, et a composita ex corpore, et spiritu obiter tantum, et non sub certitudine eadem, dicta credantur. Quod non eo animo considero, ut hoc dogma de fide esse doceam, sed ut ostendam, quanta sit temeritas tantæ auctoritati se opponere, aut per voluntariam interpretationem illam enervare.

11. *Probatur tertio ex Patrum auctoritate ac primum ex Dionysio.*—Tertio probatur assertio Patrum auctoritate, et imprimis Dionysii, cap. 1, de cælesti Hierarch., variis nominibus, et loquendi modis hanc veritatem insinuat, Angelos enim vocat *cælestes spiritus*, quorum spiritualem naturam in ordine ad cognitionem nostram, sic explicat. *Ad simplices, nullisque figuris umbratas cælestium rerum intelligentias assimilationesque subvehamur. Neque possibile est humanæ menti ad spirituales illam cælestium distinctionum imitationem intelligentiamque conscendere*, etc. Et infra: *Et cætera in hunc modum, quæ cælestibus quidem spiritualibusque substantiis divine, ac unde, nobis vero per signa traduntur*. Et in cap. 2, perfectione, et operatione omnes Angelos spi-

rituales esse docet, licet pro capite humano per signa corporea repræsententur, et interdum per aliqua, quæ videntur absurda, *ne illi qui nihil celsius mortali hac luce, et corporum specie contueri queunt*, tales esse Angelos putarent. Multo vero clarius, et uberius, cap. 4, de divin. Nominib., in principio, de illius ait: *Dei gratia subsistunt intelligibiles omnes spiritualesque substantiæ, etc., vitamque habent indeficientem*. Et infra: *Incorporales omnino, atque materia carentes intelligitur, et tanquam spiritus supra mundanum intelligunt modum*.

12. Dicit fortasse aliquis, hæc solis sanctis Angelis a Dionysio tribui. Nam in quarta parte ejusdem capituli, *Dæmonibus* (ait) *est furor irrationabilis, demens concupiscentia, imaginatio præceps atque propterea*. Propter quæ verba D. Thomas, quæst. 16, de Malo, art. 1, ad 3, dixit probabile esse, Dionysium cum Platonicis opinatum fuisse, dæmones esse animalia quædam habentia appetitum, et apprehensionem sensivam. Multo tamen verius est, quod statim subdit idem Sanctus, Dionysium metaphorice tribuisse dæmonibus furorem, et concupiscentiam ad significandam inordinationem quam habent in operationibus, et affectibus, qui passionibus illis appetitus in voluntate respondent. Et simili ratione eorum inordinatas cogitationes intellectuales nomine phantasie, vel imaginationis significasse. Et hoc optime ex doctrina ejusdem Dionysii, cap. 2, de cælesti Hierarch., confirmat, ubi similes affectus per metaphoram sanctis Angelis, in ipsi Deo tribui declarat. Et ideo existimo, in dicto capite quarto, addisse illa verba imperfectionem significantia, scilicet, *irrationabilis, demens, et præceps*, ut peculiarem modum, quo per metaphoram attribuuntur dæmonibus, indicaret. Quod autem senserit, dæmones quoad substantiam esse ejusdem naturæ cum sanctis Angelis, evidenter ostendit, cum subdit: *Neque indulta illis angelica munera immutata dicimus, veruntamen simul et integra, et lucidissima perstat*. Evidentius inferius inde probat, primam originem mali non esse corpus, quia *sine corpore malitia potest irrepere, sicut in dæmonibus*. Idem sensisse videtur Irenæus, lib. 3, cap. 23, dicens: *Sine carne Angeli sunt*, præsertim cum lib. 2, cap. 54, a materialibus, quæ sub cælo sunt, distinguat, quæ sunt supra illud, quæ spiritualiora vocat.

13. Præterea Athanasius quem refert Germanus Constantinopolitanus Patri, in Epist. ad Thomam Episcop., quæ in 2 Synodo Nicen.,

act. 4, refertur, imagines Angelorum symbolicas esse dicit: *Quia Angeli spiritus et ignes sunt ab omni corporeafiguratione et natura alieni*. Unde in libro de Testimoniis sacre Scripturæ, de naturali communione, seu de communi essentia Patris, et Filii sic definit Angelum: *Est animal rationale expers materiæ, ubi animal, vocat lato modo, id est, vivens, alias sibi repugnaret, in altera parte expers materiæ*. Idem sentit Nazianzenus, orat. 34, quæ est secunda de Theologia, in fine, ubi locum Psalm. 103: *Angelos suos spiritus facit et ministros suos flammam ignis*, ita exponit: *Spiritus, et ignis Angelus appellatur, illud quia intellectuali natura est præditus, hoc quia purgandis animis nostris adhibetur. Nam primaria illa essentia iisdem nominibus in Scriptura sacra nuncupatur. Sed sint sane illi incorporei, aut quam proxime ad hoc accedentes*. Ex quo ultimo verbo potest quis occasionem arripere eludendi hoc testimonium, sed immerito, quia potius confirmat, et declarat mentem ejus. Nam quia dixerat, Deum spiritum nuncupari, quod nomen Angelis etiam tribuitur, ut ostenderet inter eos discrimen, addit, Angelos quidem esse incorporeos, sed non ita puros, sicut est Deus, sed proxime ad illum accedentes, quia re vera corpore carent, non tamen in ea puritate et simplicitate, qua Deus. Unde de illis inferius ait, esse *intelligentes virtutes, vel potius mentes et puras naturas*. In quibus verbis satis etiam significat, esse simplices naturas omnino intellectuales, et ideo non ex mente, et corpore constantes, sed omnino mentes a corpore concrectione puræ.

14. Gregorius etiam Nyssenus, lib. de Orat., circa illa verba: *Fiat voluntas tua sicut in celo, et in terra*, dicit, ibi latere mysterium, quia *omnis creatura rationalis partim in incorpoream naturam, partim in corpoream divisa est. Est autem angelica quidem incorporea, altera vero species nos homines sumus. Atque illa quidem incorporea cum sit, sola mente comprehenditur*. Et lib. de vita Moys., aliquantulum a principio. Angelos ait, *qui natura incorporei sunt*, ad custodiam hominum esse destinatos. Concordat Basilius, homil. 9: *Quod Deus non sit auctor malorum, circa finem*. Quærens enim, quæ sit dæmonis natura, inquit: *Natura ejus incorporea est secundum Apostolorum, dicentem: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritualia nequitia*. Ubi *spiritalia* proprie intelligit, id est, *incorporea*, et illud in *cælestibus*, exponit, id est, in hoc aere, ex aliis ejusdem Pauli verbis

Ephes. 2. *Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando fuistis secundum sæculum mundi hujus, secundum principium potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios dissidentia*; ubi Paulus et dæmonem vocat spiritum, et locum principatus ejus aerem designat, in utroque ostendens dæmonem spiritualement omnino esse et incorporeum, et invisibilem, multo aliter quam sit aer: eadem ergo est Basilius intentio.

15. His plane consentit Chrysostomus, qui homil. 22, in cap. 6, Genes., inde probat, Angelum cecidisse, antequam homo esset in paradiso, quia invidit ei: *Alias* (inquit) *quomodo rationi consonum est, Angelum incorporeum et in tali dignitate constitutum homini invidere corpore circumamicto. Sed invidit, quia a superna gloria in extremam ignominiam dejectus est, licet esset incorporeus*. Et in sequentibus sæpe, ac constanter vocat illos incorporeos. Et inde probat, Patres antiquos, quibus Angeli visibiliter apparebant, non vidisse Angelorum substantiam: *Quo pacto enim* (ait) *videri possit incorporalis substantia?* Et infra *incorpoream et spiritualement naturam* vocat, quæ corporis complexum non fert. Et simili modo, homil. 44, in Matth., circa finem. *Nonne* (ait) *naturæ incorporeæ diabolus est? nonne multo melior hominibus erat? hic tamen in tenebras ex luce conversus est*. Eodem modo Cyrillus, lib. 4, in Joan., cap. 10. Angelos incorporeos vocat, et lib. 3, in Genes., circa principium inde ostendit, non fuisse Angelos, qui feminas concupierunt, quia incorporei sunt. Et infra: *Neque coitu opus habent, cum sint a corporibus liberi, additque, et hoc docet Scriptura*. Et capite sequenti, ejusdem naturæ incorporeæ dicit fuisse dæmones et sua culpa cecidisse. Idem expresse habet Theodoretus, q. 20 et 47, in Genes., et Zacharius 1, ad illa verba, *Vidi nocte*, etc., et Dydimus, lib. 1, de Spirit. sanct., in principio: *Manifestum est* (inquit) *non a corporibus tantum: sed et ab incorporalibus creaturis extraneum esse Spiritum sanctum*. Ubi per incorporeales creaturas non nisi Angelos intelligere potuit, loquitur enim de creaturis sanctificationis capacibus, easque a corporalibus, id est, ab hominibus distinguit. Quod in sequentibus evidenter ac propriis nominibus hominum et Angelorum declarat, et Angelum etiam vocat *invisibilem creaturam, quam* (ait) *rationabilem et incorporalem substantiam vocari consuetudinis est, quam etiam dicit esse per se simplicem, subsistentem et sanctificationis capacem*. Et lib. 3, in principio: *Angeli* (inquit) *quan-*